

СЕКЦІЯ ІІІ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ
ГАЛУЗІ ТА АНАЛІЗ УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛЬНИХ
ПРОГРАМ В УМОВАХ НУШ»

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У
СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ
АКАДЕМІЧНОМУ ДИСКУРСАХ

Світлана Моцак

Протягом останніх двох десятиліть важливість залучення молоді до громадського життя стала актуальною темою в наукових дослідженнях, політиці та реаліях багатьох країн, зокрема Європейського союзу та України.

Громадянська освіта розглядається як інструмент, що сприяє розвитку поваги до закону, справедливості, принципів демократії та загального блага. Вона сприяє формуванню незалежного мислення, розвитку навичок рефлексії та обробки інформації, а також умінню вести конструктивні дискусії.

Сучасні політики усвідомлюють, що молодь має великий вплив на майбутнє своїх країн. Тому на міжнародному рівні Світовий банк визнає проявлення активної громадянської позиції як один із ключових елементів здорового переходу в доросле життя для сучасного покоління молоді, і прийдешніх поколінь [1].

Поняття громадянства активно досліджується як вченими із числа закордонних, так і вітчизняними вченими, такими як А. Адлер, В. Беннетт, Дж. Дьюї, О. Овчарук, Дж. Пітман, П. Вудс, як в контексті минулого, так і сучасності. Крім того, концепція «освічених громадян» закріплена у кількох міжнародних та національних офіційних документах, таких як «Всесвітня доповідь з питань молоді» ООН та «Концепції громадянського виховання дітей і молоді». З початку 1990-х років дискусії щодо

розвитку громадянської освіти в Україні почали набирати обертів як у теорії, так і на практичному рівні, що було викликано запуском кількох проєктів в рамках процесу демократизації Східної Європи. Серед документів, прийнятих Міністерством освіти України, варто відзначити «Концепцію громадянського виховання дітей і молоді» (2000), «Концепцію громадянської освіти в середній школі України» (2005) та «Проєкт Концепції громадянської освіти та виховання» (2012) [2].

Навіть при всіх заходах, спрямованих на підтримку громадянської освіти, постіндустріальні демократичні країни визнали наявність кризової ситуації у залученні студентів до громадського життя, особливо звертаючи увагу на низький рівень їх участі у виборах та інших традиційних громадських заходах [3, с. 89–290]. Наприклад, в Україні 77% опитаних студентів, які були опитані про свою політичну поведінку, виявились аполітичними. Це може бути пояснено низькою впевненістю молоді у їхній здатності впливати на політичні процеси в країні, а також низьким рівнем законодавчої та політичної культури в Україні, а також обмеженим представництвом молоді в органах державного регулювання та управління [4].

Дослідження явища залучення до політичного та громадянського процесу можна простежити ще з часів Аристотеля та римських міст-держав. У античності концепція Аристотеля про «квітуче життя» визначала, що всі вільні люди повинні усвідомлювати свою відповідальну роль у політичній системі, захищати інтереси особистого життя, свого соціального класу та суспільства загалом. Бути визнаним громадянином за тих часів означало необхідність жити за «верховенством права», виявляти інтерес до свого уряду та проявляти «громадянські чесноти».

Філософська концепція «громадянських чеснот» визначала етичні та моральні обов'язки, встановлювала певний «план» дій для особи, що в загальних рисах визначав її поведінку в різних ситуаціях, спрямовував на сприяння загальному благу певної громади.

У XIX столітті ліберальний погляд на громадянськість підкреслював важливість прав для всіх громадян, в той час як у XX столітті прихильники «соціального громадянства» розширили визначення цього поняття, стверджуючи, що громадянські та політичні права є лише частиною того, що громадяни можуть очікувати від держави. Права громадян тепер мають охоплювати не лише їх участь у «високій» політиці, а й умови їхнього особистого життя та праці.

Таким чином, поняття громадянства вийшло за рамки політики, охоплюючи як формальну, так і неформальну соціальну діяльність. Як наслідок, з'явилося поняття «залучення до громадського життя», яке тісно пов'язане з поняттям «громадянськість».

З нашої точки зору, поняття громадянських чеснот, загального блага та спільної ідентичності, якостей «справжніх» громадян, а також громадянської та політичної участі, застосовуються як у сучасній міжнародній, так і в українській дискусії щодо розуміння сутності громадянства.

Аналіз робіт українських дослідників, присвячених громадянській компетентності, дозволяє зробити висновок, що етичні та моральні обов'язки, а також якості громадян, визнаються важливими для розуміння громадянства. У своєму теоретичному дослідженні В. Кравцов та Т. Кравцова розглядають громадянськість як конкретну моральну якість особистості, що визначає її соціальну

спрямованість і готовність до досягнення соціально значущих та індивідуально необхідних цілей відповідно до правових та моральних норм [5, с. 27–28].

Інший український дослідник Р. Хмелюк характеризує особу з високим рівнем громадянської компетентності як ту, яка виявляє патріотизм, має сильне почуття обов'язку, є відповідальною, цілеспрямованою, самоорганізованою, самостійною та наполегливою [6, с. 133].

Загалом можна зазначити, що розвиток розуміння громадянської освіти пройшов етапи від розгляду її як критичної взаємодії та відповідальності за себе та громаду до осмислення власних прав і свобод, а також критичного ставлення до уряду, аж до усвідомлення необхідності взаємозалежності країн світу та світової рівності. Громадянська освіта представляє собою складну та динамічну систему, де компоненти, такі як знання, цінності, ставлення, уміння та навички, а також залучення до дії, є важливими складовими.

У висновках Б. Кріка вказано на необхідність розвитку у студентів певних структурних компонентів громадянської освіти, таких як соціальна та моральна відповідальність, залучення до суспільного життя та політична грамотність. Відзначено, що результативність громадянської освіти полягає у сформуванні у студентів знань та розуміння ключових понять (демократія, рівність, різноманіття, справедливість тощо), цінностей та ставлень (загальне благо, віра в людську гідність, налаштованість працювати з іншими та заради інших) та розвитку навичок та здібностей (здатність наводити обґрунтовані аргументи, співпрацювати, бути терпимими до поглядів інших тощо.)

У висновку ми підкреслюємо, що розуміння громадянськості та сутності громадянської освіти впливає на формування ідентичності молоді та суспільства загалом. Громадянська освіта визначається як одна з ключових компетентностей, що фіксується на рівні міжнародних та національних стандартів. Як підхід до особистого включення у сфери політики та соціуму, громадянськість у сучасних дискурсах еволюціонує від акценту на правових, громадянських та політичних питаннях до акценту на ідентичності, чеснотах та громадянській самоідентифікації. Зростання розуміння суті громадянської освіти відбувається від передачі знань до виховання якостей, ставлень та моральних характеристик.

Отже, концепція громадянської освіти, яка була висловлена Дж. Дьюї на початку ХХ століття, відзначається поступовим поверненням на передній план, адже все більше дослідників стверджують, що громадянську освіту слід розглядати як не лише окремий предмет, але й ключову складову освітньої політики, що важлива як для освітян, так і для суспільства, як на міжнародному, так і на національному рівні.

Література

1. World Development Report 2007: Development and the Next Generation. 2006. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5989> (дата звернення: 05.02.2021).

2. Іванюк І.В., Овчарук О.В., Терещенко А.Б. Аналітичний звіт сучасного стану громадянської освіти в Україні: Громадська організація «Агенція розвитку освітньої політики». Київ, 2013. 104 с.

3. Banks J. A. Teaching for Social Justice, Diversity, and Citizenship in a Global World. The Educational Forum. Taylor and Francis Online. 2004. № 68. P. 289–298.

4. Шестоपालюк О.В. Теоретичні і практичні засади розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2010. 44 с.

5. Кравцов В.О., Кравцова Т.О. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 103. С. 27–35.

6. Хмелюк Р.И. Формирование гражданской зрелости студенческой молодежи. Київ: Вища школа, 1978. 133 с.

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА: ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ РУХІВ НА ІСТОРІЮ

Надія Воронова

Зв'язок історії та культури є надзвичайно важливим і тісним. Історія та культура взаємодіють та впливають одне на одне в багатьох аспектах, як от у формуванні культурної ідентичності. Історія визначає корені та спадкову пам'ять суспільства, впливає на формування культурної ідентичності, об'єднуючи людей на підґрунті спільної історії, традицій і цінностей. Історія створює культурну спадщину, яка включає в себе мову, мистецтво, музику, літературу, обряди та інше буття культури. Культурна спадщина містить інформацію про минуле суспільства. З іншого боку, культура може впливати на хід історичних подій. Культурні рухи, ідеології та масові рухи можуть стати важливими факторами, які формують події в історії. Культурні рухи можуть боротися за права людини, свободу вираження, рівність та інші суспільні цінності, можуть мати значущий вплив на історичні події і розвиток суспільства в цілому. Вони виступають як важливий чинник, який формує соціокультурний контекст та визначає реакцію громадян на історичні події.

Історико-культурологічна освіта залишається дуже актуальною у сучасному світі. Вона допомагає зберегти та відновити історичні та культурні цінності, що важливо для збереження національної та світової спадщини. Знання з історії і культури допомагають краще розуміти події та явища, надають контекст і сприяють аналізу подій. В умовах глобалізації і міжкультурної взаємодії історико-культурологічна освіта допомагає підготувати людей до взаємодії з представниками інших культур, релігій, традицій і сприяє розвитку толерантності. Вивчення історії, культури сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до дослідження. Історико-культурологічна освіта відкриває можливості для професійного розвитку у галузях, пов'язаних з культурним менеджментом, музеєзнавством, археологією, викладанням історії та культури. Знання історико-культурологічного контексту сприяють формуванню громадянської ідентичності та активного громадянства. Регіональна історія, культура є важливими для розвитку туризму та приваблення туристів. Історико-культурологічна освіта залишається важливою і актуальною для особистісного розвитку, допомагає розширювати горизонти знань, розуміти минуле та сучасність, сприяє культурній толерантності та співпраці між людьми різних культур та націй.